

Katarzyna Białobrzeska, Cezary Kurkowski

Wokół problemów zagrożonego człowieczeństwa

Studia Pedagogiczne. Problemy Społeczne, Edukacyjne i Artystyczne 24,
493-498

2014

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Wokół problemów zagrożonego człowieczeństwa

Katedra Pedagogiki Społecznej i Katedra Pedagogiki Opiekuńczej Wydziału Nauk Społecznych Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie wraz z Federacją Organizacji Socjalnych Województwa Warmińsko-Mazurskiego FOSA po raz drugi zorganizowały konferencję z cyklu poświęconego problematyce zagrożonego człowieczeństwa. Konferencja naukowa odbyła się 22–23 października 2014 r. w Starych Jabłonkach. Warto tu wspomnieć o pierwszej konferencji z cyklu „Zagrożone człowieczeństwo”, która odbyła się w czerwcu 2011 r. W trakcie tego spotkania udało nam się nakreślić topografię zagrożeń dotyczących jednostek i grup społecznych w różnych środowiskach życia a także określić zagrożenia o charakterze globalnym.

Przemiany, jakie zachodzą w uznanej za bezpieczną i stabilną Europie, wskazują, że poczucie bezpieczeństwa jest jednak ulotne, a poczucie zagrożenia ma tendencję narastającą. Otaczający nas świat wydaje się być elastyczny, ulega nieustannie transformacjom, a zmiany następują tak dynamicznie, że trudno jest niejednokrotnie zidentyfikować ich źródło i kierunek a także przewidzieć, jaki przyniosą skutek. Niepewność i ryzyko dotyczą wszystkich obszarów ludzkiego życia. Jak podkreśla A. Krause, ryzyko zagraża egzystencji całej zbiorowości ludzkiej, niezależnie od społecznego statusu czy przynależności warstwowo-klasowej. Tendencję tą opisuje F. Mayor, wskazując na przejście od modelu społeczeństwa konsumpcyjnego i państwa opiekuńczego w kierunku giętkiego kapitalizmu, oferującego logikę niestałości, niepewności i krótkoterminowości oraz selektywnych doborów (Mayor, 2001, s. 13). Reasumując, przełom wieków przyniósł niemalże we wszystkich dziedzinach życia zagrożenie ryzykiem. Ryzyko w podjętym dyskursie interpretowane jest, jak wskazuje Z. Długosz, jako „[...] taki rodzaj zjawisk, w wyniku którego powstaje prawdopodobieństwo zmniejszenia się zdolności do utrzymania określonego i zaplanowanego porządku” (Długosz, 2009, s. 119). Przemiany świata współczesnego wydają się w pełni odzwierciedlać tę tezę. Potwierdzeniem jej są refleksje naukowe zawarte w dwóch zbiorach tekstów wy-

danych przez Wydawnictwo Impuls, *Zagrożenia w obszarze rodziny, dzieciństwa i okresu dorastania* pod redakcją K. Białobrzeskiej i C. Kurkowskiego oraz *Obszary zagrożeń człowieka w realiach współczesności* pod redakcją E. Kantowicz i G. Orzechowskiej. Pierwsza edycja konferencji pozwoliła na identyfikację zagrożeń zarówno w ujęciu interpretatywnym, jak i teleologicznym. W trakcie spotkania naukowego dokonano próby typologizacji współczesnych zagrożeń, a także analizy zagrożeń w kontekście poszczególnych środowisk wychowawczych.

Drugiej edycji konferencji nadano charakter poszukiwań o charakterze inkluzywnym. „W poszukiwaniu i rozwijaniu sił społecznych” to hasło towarzyszące obradom zarówno plenarnym, jak i tematycznym w sekcjach. Październikowy dyskurs wokół zagrożonego człowieczeństwa koncentrował się w obszarze poniższych pól problemowych:

1. Zagrożona Europa(?) – próba identyfikacji nowych obszarów zagrożeń;
2. Człowiek sparametryzowany – między podmiotowością a uprzedmiotowieniem ...;
3. Siły społeczne jako katalizator zmian w środowisku życia człowieka;
4. Na pomoc dzieciom i młodzieży – innowacyjne, metody i formy wsparcia;
5. Wsparcie rodzin w sytuacjach problemowych;
6. Budowanie nowej jakości życia osób starszych.

Przemiany współczesnego świata dopisały kolejną kartę, której nie uwzględnialiśmy w poprzedniej edycji konferencji, a mianowicie zagrożenia konfliktem zbrojnym w Europie, których początek miał swoje miejsce na Majdanie. Stąd też na konferencję zaproszona została zaprzyjaźniona z organizatorami grupa przedstawicieli środowiska naukowego ze wschodniej Ukrainy, z obwodu sumskiego, bezpośrednio sąsiadującego z terenem objętym konfliktem zbrojnym.

W spotkaniu naukowym próbowaliśmy zmierzyć się z tezą, jaką postawiliśmy sobie po pierwszej edycji zagrożonego człowieczeństwa, mówiącą o tym, że „z jednej strony jest wiele obszarów zagrożeń, z którymi musimy się borykać w aspekcie globalnym, lokalnym, indywidualnym, co wpisuje się w teorię społeczeństwa ryzyka; z drugiej zaś strony człowiek w sytuacji zagrożeń zdolny jest do działań o charakterze altruistycznym, pomocowym itp., wychodzącym poza utarte standardy. Ludzkość poszukuje wciąż nowych, bardziej twórczych, skutecznych metod i form rozwiązywania problemów charakterystycznych dla zmiennej rzeczywistości” (Białobrzeska, Kurkowski, 2012, s. 314).

Na konferencji głos zabrało 20 profesorów z różnych ośrodków akademickich z Polski i Ukrainy oraz blisko 50 doktorów, magistrów i praktyków z całego kraju. Pierwszego dnia konferencji gości przywitani organizatorzy, prof. dr hab. Ewa

Kantowicz i prof. dr hab. Andrzej Olubiński, a także współorganizator, prezes FOSY, mgr Bartłomiej Głuszak. Pierwszą sesję plenarną poprowadziła wspomniana wcześniej prof. dr hab. Ewa Kantowicz z nestorem polskiej pedagogiki społecznej, prof. dr hab. Stanisławem Kawulą. Wprowadzenia w problematykę konferencji podjął się prof. dr hab. Tadeusz Pilch, który syntetycznie nakreślił typografię współczesnych zagrożeń, zachęcając do poszukiwań różnorodnych form i metod wsparcia jednostek i grup. Ponadto profesor dość krytycznie odniósł się do przemian społeczno-gospodarczych, które na margines życia społecznego sprowadziły liczne rzesze młodych ludzi, skazanych na bezrobocie, emigrację czy wręcz ekskluzję społeczną. W swoim wystąpieniu profesor zachęcał do odważnego nie tylko naukowego, ale i publicznego dyskursu obnażającego „bezduszne” systemowe rozwiązania wykluczające różne grupy z szeroko rozumianego uczestnictwa w życiu społecznym, ekonomicznym i kulturalnym. Zachęcał również do lobbowania na rzecz tych, których współcześnie można określić jako „pokolenie sponiewieranych”. Następne wystąpienie, prof. dr hab. Andrzeja Olubińskiego, „System parametryzacji jako bariera w rozwoju nauk społecznych (na przykładzie pedagogiki)” obnaża kolejny obszar ryzyka, jakim jest odhumanizowane podejście do jednostki przejawiające się w pomniejszaniu znaczenia nauk humanistyczno-społecznych w budowaniu wizji i rozwoju współczesnego społeczeństwa polskiego. Takie podejście zagłusza głos humanistów, którzy niezmiennie na pierwszym miejscu stawiają dobro jednostki i społeczeństwa, oparte na fundamentalnych wartościach i etyce. Profesor podkreślał również, że parametryzacja to przyznawanie punktów za aktywność naukową, której nie da się przeliczyć. Tymczasem naukowcy skupiają się na ilości, a nie na jakości publikowanych tekstów i dociekań badawczych, co w dalszej perspektywie prowadzi do różnego rodzaju patologii, w tym przedmiotowego podejścia do nauki. Zdaniem profesora system parametryzacji to „chybiony pomysł”, który wymaga ponownego zweryfikowania i przemyślenia. Autor podkreśla misję i rolę nauk społecznych – ostentacyjnie degradowanych do rangi „podnauk” – które to w sposób otwarty wyrażają sprzeciw w tworzeniu „społeczeństwa ludzi sparametryzowanych”.

O efektach przemian społeczno-gospodarczych i politycznych wypowiedziała się prof. dr hab. Iwona Wagner, nakreślając zagrożenia korupcją w Polsce. W wystąpieniu Profesor ukazała skutki transformacji w Polsce w postaci bezrobocia, ubóstwa, patologii i marginalizacji społecznej. Ponadto wskazała wyraźny podział społeczeństwa na wygranych i przegranych dokonujących się przeobrażeń, które przyczyniły się do powstania zjawiska korupcji jako przejawu instytucjonalnej niewydolności państwa polskiego. W obradach plenarnych głos zabrał również prof. zw. dr hab. Andrzej Bałandynowicz, w wystąpieniu pt. „Cy-

berprzestrzeń i cyberprzemoc predyktorami manipulacji i uprzedmiotowienia osoby”. Profesor wskazał, iż istotnym problemem w naukach społecznych jest poszukiwanie odpowiedzi na pytanie o genezę nadmiernej agresji i przemocy w relacjach społecznych. Szukając jej źródeł, podkreśla się, że w etiologii zachowań agresywnych coraz większą rolę mogą odgrywać środki masowego przekazu, a zwłaszcza media elektroniczne. Zdaniem prelegenta zagadnienia wpływu treści przemocowych w multimediami na eskalację zachowań dysfunkcyjnych i aspołecznych w życiu codziennym, nie są wystarczająco rozpoznane i wymagają dalszych poszukiwań badawczych.

W drugiej części obrad plenarnych, moderowanych przez prof. dr hab. Ewę Jarosz i prof. dr hab. Andrzeja Olubińskiego jako pierwsza głos zabrała prorektor Państwowego Uniwersytetu Pedagogicznego im. A.S. Makarenki w Sumach na Ukrainie, prof. dr hab. Alina Sbruieva, która przedstawiła wyniki badań mówiące o przemianach dotyczących kultury akademickiej w warunkach zagrożenia suwerenności Ukrainy. Uzyskane wyniki badań wskazują propatriotyczne, altruistyczne podejście młodzieży akademickiej, która jest w stanie ciąglej gotowości do wspierania procesu budowania młodej demokracji, opartej na aktywności społeczeństwa obywatelskiego.

W kolejnym wystąpieniu, dyskursie familiologicznym, prof. dr hab. Wioleta Danilewicz wskazała na mozaikowość współczesnych rodzin, które w zróżnicowany sposób interpretują swoje doświadczenia. Autorka przedstawiła różne kierunki i wybrane sposoby interpretacji doświadczeń współczesnej rodziny. W wystąpieniu profesor uczulała na niebezpieczeństwo, jakim jest pojawianie się nierzetelnych, nadinterpretatywnych opisów doświadczeń rodzin współczesnych.

Kolejnym wzbogacającym dyskurs wystąpieniem był głos prof. dr hab. E. Jarosz, która wskazała na dynamikę przemian w podejściu do przemocy wobec dziecka zapoczątkowanych przez międzynarodową Konwencję o prawach dziecka. W wystąpieniu podjęte zostały wybrane wątki dotyczące mechanizmów stymulowania działań przeciwdziałających przemocy wobec najmłodszych. Cytowane przez autorkę wyniki badań wskazują, że potoczne myślenie o stosowaniu przemocy wobec najmłodszych obnaża mało optymistyczny obraz wymagający interwencji w zakresie edukacji społecznej i wsparcia. Jako ostatnia zabrała głos prof. dr hab. Anna Kieszowska, która w swoim wystąpieniu wskazywała iż wykorzystanie tkwiących w każdej jednostce potencjałów kreatywnych stanowi optymalny sposób rozwiązywania sytuacji problemowych i budowania własnej tożsamości, wypełnionej nową treścią, innym spojrzeniem na rzeczywistość w podejmowaniu alternatywnych ról społecznych i działań w zakresie wymiany

społecznej. Niespodzianką dnia pierwszego było wystąpienie prof. dr. hab. Marka Konopczyńskiego, który ożywił nas prezentacją projektu, którego celem jest zdejmowanie piętna, jakim jest tatuaż więzienny, poprzez tworzenie na jego bazie nowoczesnych, estetycznych tatuaży. Uwolnienie się od tego odium prowadzi nie tylko do zmiany wizerunku, ale również do zamiany samooceny i otwierania się na społeczeństwo przez byłych skazanych.

Drugi dzień konferencji rozpoczęła sesja plenarna moderowana przez prof. dr. hab. Tadeusza Pilcha i prof. dr. hab. Halynę Nikolai. Obrady rozpoczęły wystąpienia gości z Ukrainy. Profesor Olena Scherbyna-Yakovleva podjęła wątki związane z integracją międzynarodową jako jednym ze sposobów odnowienia podejść metodologicznych do socjalno-pedagogicznej problematyki na Ukrainie. Takie podejście metodologiczne pozwoli na wyjście naprzeciw stojącym przed Ukrainą nowym problemom socjalnym i społeczno-kulturowym wynikającym z restrukturalizacji społeczno-ekonomicznej i politycznej kraju. Z kolei prof. dr. hab. Olena Kozlova wskazała innowacyjne podejście w kształceniu profesjonalistów, pedagogów w społeczeństwie ryzyka, w odniesieniu do obecnej sytuacji w kraju. Wystąpieniem, które spowodowało żywą dyskusję, był głos prof. dr. hab. Wojciecha Sroczyńskiego, traktujący o społeczeństwie ponowoczesnym a zagrożeniach rozwoju człowieczeństwa. Profesor podał w wątpliwość istnienie społeczeństwa ryzyka, czym wywołał ożywioną dyskusję.

Profesor dr. hab. Ewa Kantowicz w swoim wystąpieniu dokonała próby zarysowania problematyki zagrożeń współczesnej rodziny polskiej. Autorka wskazywała jej zdaniem rzeczywiste i przerysowane zagrożenia oraz wyzwania stojące przed rodziną. Dopelnieniem były wystąpienia z zakresu pedagogiki specjalnej i resocjalizacji. Profesor dr. hab. Ewa Kulesza i dr. Urszula Gosk przedstawiły fragment badań obrazujących wybrane zasoby młodzieży z dysleksją rozwojową. Ciekawy głos w dyskusji zabrała prof. dr. hab. Anna Fidelus, która zaprezentowała autorski model relacyjnej readaptacji społecznej opartej na samoświadomości. Intencją autorki było zwrócenie uwagi na kwestie funkcji samoświadomości w życiu człowieka z perspektywy pedagoga oraz analiza czynników i mechanizmów kształtujących świadomość siebie w odniesieniu do readaptacji społecznej skazanych.

Konferencji towarzyszyły obrady w sekcjach, które prowadzone były w nowej konwencji dyskursów uczestników wokół pól problemowych wskazanych przez moderatorów. Taka formuła pozwoliła nie tylko na zaprezentowanie swoich zainteresowań naukowych, ale również na kreatywną dyskusję wokół omawianych zagadnień. Sekcje obradowały wokół następujących tematów:

1. Nowe obszary zagrożeń w globalizującym się świecie;

2. Siły społeczne jako katalizator zmian w środowisku życia człowieka;
3. Wsparcie rodzin i osób starszych w sytuacjach problemowych;
4. Dzieci i młodzież – innowacyjne metody i formy wsparcia.

Uznaliśmy, że rozważaniom dotyczącym refleksji nad człowieczeństwem sprzyjać będzie sceneria zaprojektowana przez najlepszą projektantkę krajobrazu – Matkę Naturę. Stare Jabłonki są miejscem stworzonym do takich spotkań, jest tu coś zarówno dla ducha, jak i dla ciała, a przede wszystkim klimat sprzyjający naukowemu namysłowi. Wieczorną kolację uświetnił występ uniwersyteckiej grupy folklorystycznej, Zespół Pieśni i Tańca Korotowo, który zabrał nas w sentymentalną podróż po tańcach i pieśniach polskich i ukraińskich.

Konferencję zakończyło podsumowanie obrad pracy w sekcjach. Na koniec pragniemy dodać, że dla nas, pedagogów społecznych z Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie, była to szczególna konferencja, w której uczestniczył nasz nestor prof. dr hab. Stanisław Kawula. Słuchając jego wystąpień i udziału w dyskusjach oraz twórczych uwag i sugestii, które otrzymywaliśmy od „Mistrza”, nie spodziewaliśmy się, że będzie to nasze ostatnie spotkanie. Jesteśmy wstrząśnięci i wciąż jeszcze niepokodzeni z nagłą śmiercią Profesora. Nie tak to miało być...

DR KATARZYNA BIAŁOBRZESKA – Uniwersytet Warmińsko-Mazurski w Olsztynie
e-mail: katarzyna.bialobrzaska@onet.eu

DR CEZARY KURKOWSKI – Uniwersytet Warmińsko-Mazurski w Olsztynie
e-mail: cezary.kurkowski@uwm.edu.pl

Data przysłania do redakcji: 8.11.2014

Data recenzji: 28.11.2014

Data akceptacji do publikacji: 28.11.2014